

יוזמת השלום הערבית ומשמעויותיה

מאת: אלוף (מיל) דני יתום

IPS Publications
IDC Herzliya

פברואר 2015

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המרכז הבינתחומי הרצליה

יזמת השלום הערבית ומשמעויותיה

מאת: אלוף (מיל) דני יתום

מבצע "צוק איתן" שהסתיים בסוף אוגוסט 2014 איננו סבב הלחימה האחרון בנינו לבין אויבינו. לאחרונה מתרופפת הפסקת האש עם החמאס בעזה וגובר גל הפיגועים נגד ישראלים בירושלים וביהודה ושומרון. האש הבוערת לא פורצת לכלל אלימות רחבה בגלל דיכוייה על ידי אבו מאזן, כוחות הביטחון של הרש"פ, השב"כ וצה"ל. אבל הסכנה להתפרצות אלימה בהיקף גדול גם באיו"ש ובירושלים הולכת וגדלה. על פי נתוני השב"כ, בחמשת החודשים האחרונים ארעו כמעט 1300 פיגועים (מאבנים ועד נשק חם), זהו זינוק של 120 אחוז ביחס לתקופה המקבילה אשתקד (איו"ש, ירושלים, תוך הקו הירוק).

סקר שנערך ע"י המרכז הפלסטיני לחקר דעת קהל PCR-Survey and Policy Research שבראשו עומד ד"ר חליל שקאקי בראשית החודש, בקרב 1270 מבוגרים פלסטינים בגדה וברצועה מלמד כי:

- ארבעה מכל חמישה פלסטינים תומכים בפיגועי הדריסה והדקירה שהתבצעו בחודשים האחרונים ביו"ש וירושלים.
- 86% מאמינים שהר הבית מצוי בסכנה חמורה.
- 62% תומכים בהעתקת הגישה האלימה של חמאס לגדה.

העימות המדמם וארוך השנים עם העולם הערבי, שבמרכזו הסכסוך הישראלי פלסטיני ימשך כל עוד לא נגיע להסכמים שיביאו לקץ הסכסוך. מדיניות ה"שב ואל תעשה" של ממשלת ישראל תחריף את המצב במזרח התיכון ואת מצבנו בעולם.

הסכנות באין יוזמה

מתקיים צורך דחוף ביוזמה מדינית ישראלית ובחידוש המו"מ עם הפלסטינים. בהעדר ניסיון אמיתי לחדש המו"מ אנו צפויים לסכנות הבאות:

- המשך הלחימה והאלימות, שמשמעותן אובדן חיים.
- לחץ בינלאומי להקמת מדינה דו לאומית בין הירדן לים שמשמעותה קץ המדינה היהודית-דמוקרטית. בשטח המדובר חיים כיום כ-5.6 מיליון פלסטינים וכ-6.2 מיליון יהודים. אין שום דרך להבטיח את האופי היהודי-דמוקרטי במצב שכזה. רק רוב יהודי מוצק וברור בשטח שבריבונות ישראל יבטיח זאת.
- הסחף במעמד ישראל בעולם ימשך ואף יגבר, מדינות ופרלמנטים נוספים יכירו במדינה פלסטינית עצמאית.
- תגבר המתוחות ביחסים עם ארה"ב, מדינות אירופה ושאר העולם בגלל הכיבוש ובגלל ההתנחלויות. לעולם נמאס מהכיבוש הישראלי, מהקיפאון שמוביל למבוי סתום וממדיניות הבניה בהתנחלויות.
- בידודה של ישראל בעולם ימשך ונהיה עדים לעוד חרמות ואפילו סנקציות.
- דווקא ישראל נתפסת כסרבן שלום, העולם מצפה מישראל, המעצמה האזורית החזקה ביותר, לנקוט יוזמה.

- הקהילה הבינלאומית עלולה לכפות עלינו הסדר רע.
- קושי גדל בחידוש התהליך. ככל שנמשך הסכסוך גדל חוסר האמון ומעמיק הקרע והכניסה למשא ומתן הופכת קשה יותר.
- הרחבת האלימות לגזרות נוספות. ישראל מוקפת כיום בעשרות אלפי מחבלים מלבנון בצפון ועד סיני ורצועת עזה בדרום. התפרצות אלימה בגזרה אחת עלולה להצית אלימות רחבה בגזרות נוספות לאורך גבולותינו.
- פגיעה ביכולתנו להשפיע על ארה"ב ואירופה במאבקן למניעת איראן גרעינית. האיום הגדול ביותר הוא אירן גרעינית. כדי להשפיע על תוצאות המו"מ עם אירן חשוב שישראל תסלק כל מוקד של מתיחות בנינו לבין המעצמות.
- פגיעה בצמיחה וברמת החיים בישראל- משאבים שמופנים ליהודה ושומרון, פגיעה בתיירות עקב המצב הביטחוני ואובדן שווקים לישראל בגין הסכסוך.
- מניעת הקמת מערך אזורי ללחימה בטרור ובאירן גרעינית.
- הגברת התסכול, הייאוש וחוסר התוחלת בשני הצדדים.
- עידוד עוד ועוד פלסטינים להפוך לטרוריסטים.
- פגיעה במוכנות צה"ל למשימות הצבאיות להן נועד.
- העמקת הקרע בציבור הישראלי.
- פגיעה בשלום עם מצריים וירדן. השלום עם שתי מדינות אלו הוא אבן יסוד בביטחון הלאומי שלנו והוא כבר נפגע כתוצאה מהעימות עם הפלסטינים ופרובוקציות של נבחרו ציבור ביחס להר הבית.

מרכיבי היוזמה הערבית

22 מדינות הליגה הערבית אימצו את היוזמה וחזרו ואישררו אותה פעם ועוד פעם. ארגון מדינות האיסלם שמונה 57 מדינות אימץ את היוזמה הערבית. מדינות ערב מכריזות כי השלום הוא בחירתן האסטרטגית, הן מכירות בכך שאין פתרון צבאי לסכסוך הישראלי-ערבי. האמירות הללו הינן חשובות ביותר ומצביעות על שינוי אסטרטגי עמוק בגישת העולם הערבי לישראל. ישראל נדרשת לסגת לקווי 4/6/67 בכל הגזרות. בהמשך הובהר ע"י הצד הערבי שיהיה מקום לתיקוני גבול מוסכמים ע"י הצדדים. סוגיית הפליטים תיפתר בהסכמה בין הצדדים ובהתאמה עם החלטה 194. צמד המילים "זכות השיבה" לא מוזכר כלל ביוזמה. בהחלטה 194 של העצרת הכללית מצוינים מספר ערוצים לפתרון בעיית הפליטים ולא רק חזרה לבתים שנעזבו במלחמת העצמאות. ירושלים המזרחית תהיה בירת המדינה הפלסטינית. גם כאן חשוב לשים לב לכך שהליגה מדברת על החלק המזרחי של ירושלים בעוד שבעבר ההתבטאות הייתה: ירושלים בירת המדינה הפלסטינית. בתמורה רואות המדינות הערביות את הסכסוך כבא אל קיצו וכך גם התביעות ההדדיות. המדינות הערביות (ובעצם המוסלמיות) תכרתנה הסכמי שלום עם ישראל, יובטח ביטחון לכל מדינות האזור.

יזמת השלום הערבית- משמעויות

כבר 24 שנים מנהלים מו"מ ללא תוצאות עם הפלסטינים, חלפו 13 שנים מאז קיבלה הליגה הערבית את היוזמה הסעודית ועד היום ישראל לא אימצה אותה, אפילו לא כבסיס למו"מ.

יתרונות

- הזדמנות שאסור להחמיץ. נוצר במזה"ת מצב חדש. השפעת הנפט ירדה באופן משמעותי מה שמאפשר למדינות שחששו מהחרם הערבי לחזור ולקיים קשרים עם ישראל. מצריים רואה באח"ס ובחמאס ארגון טרור ואויב שצריך להילחם בו. מדינות ערב המתונות- מצריים, סעודיה, ירדן, הרש"פ והמפרציות רואות באירן איום גדול ביותר, חוששות מאוד מאירן גרעינית ורואות בארגוני הטרור איום גדול שצריך להילחם בו. זה הבסיס לראייה אסטרטגית משותפת עם ישראל.
- תפיסה אזורית לפתרון הסכסוך- רעיון יצירתי, יאפשר שת"פ אזורי בתחומי הכלכלה והביטחון. יכול לסייע בפתרון הבעיות עם הפלסטינים.
- הערוץ הפלסטיני כציר מוביל. יחודש המו"מ עם הפלסטינים כאשר במקביל תדבר ישראל עם מדינות ערב המתונות.
- 57 מדינות מוסלמיות מוכנות לחתום על הסכמי שלום עם ישראל לכוון יחסים נורמליים ולהביא לקץ הסכסוך. התפתחות שלא ניתן להפריז בחשיבותה וחשוב מאוד לתת לה סיכוי.
- נסיגה ישראלית לקויי 67 בכל הגזרות, עם תיקונים ופיצוי על התיקונים יביאו להפרדות מהפלסטינים והקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל.
- ירושלים המזרחית בירת המדינה הפלסטינית- מאפשר לפתח את הפתרון לסוגיית ירושלים ע"ב רעיונות קלינטון.
- המדינות המוסלמיות מכירות בכך שאין פתרון צבאי לסכסוך-שינוי עמוק של תפיסת הפתרון לסכסוך.
- פתרון מוסכם לבעיית הפליטים ותוך התאמה להחלטת עצרת האו"מ 194. לא מוזכרת זכות השיבה וזאת בכוונת מכוון כדי להגדיל את מרחב האפשרויות לפתרון הסוגיה הקשה.
- יכונו הסדרי בטחון אזוריים בנוסף לנירמול היחסים המדיניים והכלכליים עם המדינות המוסלמיות.
- מאיץ ליוזמה הישראלית. היוזמה הישראלית שתוצג בהמשך נולדה כתשובה ליוזמה הערבית.
- אושררה לאחרונה בועידת הליגה הערבית במרץ 2014- היוזמה עדיין על השולחן אך כפי שהתבטאו גורמים ערביים לא לנצח.

סיכונים

- כישלון המו"מ עלול להוביל להסלמה.
- גישה אזורית עלולה להקשות על המו"מ עם הפלסטינים ולהביא לכך שהצד הערבי יתיישר על פי העמדה הקיצונית.
- הפלסטינים סרבו בעבר להצעות מרחיקות לכת של ישראל. האם יסכימו הפעם לעשות ויתורים?
- האם ניתן לסמוך על הפלסטינים שיקיימו את חלקם?

- אנו נדרשים לתת תמורה ברת מימוש (שטחים, עקירת התנחלויות, עקירת מתנחלים) ומקבלים נייר בתמורה.
- סיכון שהחמאס ישתלט על הרש"פ.
- נסיגה לקווי 67- עלולה להביא לפגיעה בביטחון מדינת ישראל בגלל המרחק הקצר בין הגבול העתידי למרכזי אוכלוסייה ולתשתיות קריטיות בישראל.
- עולם ערבי מסוכסך, חלש ומפורק. האם הוא פרטנר?

לדעתי הסיכויים עולים במשקלם ובאופיים על הסיכונים ולכן ישראל צריכה לפתוח ביוזמה מדינית תוך לקיחת סיכונים מחושבים.

ביוזמת השלום הערבית סיכויים אך גם מהמורות עמוקות שצריך לפתור- פליטים וירושלים בדגש על הר הבית.

יוזמת השלום הישראלית

בחודש אפריל 2011 "ישראל יוזמת" מציגה תשובה ליוזמה הערבית:

- מברכים על המהלך של הליגה הערבית.
- מקבלים היוזמה הערבית כמסגרת וכבסיס למו"מ.
- מציעים התייחסות לכל אחד מהמרכיבים כלהלן:
  - פליטים- פליטים שיחליטו לשוב לבתיהם (עפ"י החלטה 194) לא ישובו לישראל, אלא לפלסטין. למעט חריגים בהיקף סמלי שיוסכם עליהם. תוקם קרן פיצויים בינלאומית שתסייע למי שישארו במקומם, למי שיהגרו למדינה הפלסטינית ולמי שיהגרו למדינות שלישיות.
  - המדינה הפלסטינית- תוקם מדינה ריבונית ברת קיימא ועצמאית בשטחי איו"ש ועזה. המדינה תהיה מפורזת.
  - גבולות- על בסיס קווי 67 עם תיקונים מוסכמים. חילופי שטחים ביחס 1:1, השטח שיעבור לריבונות ישראל לא יעלה על 7% משטח יהודה ושומרון.
  - ירושלים- השכונות היהודיות בריבונות ישראל והערביות בריבונות פלסטין בעיר העתיקה יונהגו הסדרים מיוחדים שיבטיחו בין השאר שהרובע היהודי והכותל המערבי יהיו בריבונות ישראל.
  - הר הבית- ללא ריבונות או בריבונות האל, המקומות הקדושים לאיסלם ינהלו על די הווקף והמקומות או האינטרסים הקדושים ליהדות ינהלו על ידי ישראל. תוקם ועדת פיקוח ישראלית-בינלאומית.
- מציעים לבנות בטחון אזורי.
- קוראים לתוכנית שיקום כלכלית למזה"ת במקביל למו"מ.

בהמשך נוסף הנדבך הבא:

ישראל תיזום הקמת מנגנוני הדברות בשלושה צירים:

אזורי- ירדן, הרש"פ, סעודיה, מצריים, המפרציות יחד עם ארה"ב למו"מ על היוזמה הערבית במטרה להגיע להסדרי קבע עם הפלסטינים ועם המדינות הערביות-מוסלמיות ובמטרה לגבש מערך אזורי בטחוני וכלכלי.

דו צדדי- עם הפלסטינים במטרה לפתור את סוגיות הסדר הקבע בסיוע מדינות ערביות. המדינות הערביות יכולות להשפיע על הפלסטינים להסכים לפשרות שתהיינה מקובלות על ישראל ולספק לפלסטינים, יחד עם ישראל, ארה"ב ואירופה מטריה כלכלית וביטחונית.

יישומי- תוכנית "מרשל" בדגש על שיקום רצ"ע ועל פיתוח הכלכלה ורמת החיים ביהודה ושומרון.

שותפים

השושבינים הראשיים ליוזמה הערבית הן מדינות הליגה הערבית ויתר המדינות המוסלמיות. אבו מאזן יו"ר הרש"פ הצהיר שהוא מקבל את היוזמה. ביולי 2014 פרסם הנסיך הסעודי תורכי אל פייסל- מי ששימש כראש שירותי המודיעין של סעודיה, מאמר בעיתון הארץ בו הוא קורא לישראל לנהל מו"מ ע"ב היוזמה הערבית ומצהיר שהיא לא תכתיב- קרי ניתן לקיים מו"מ על מרכיביה.

ב"עיתון שארק אל אווסט"- עיתון סעודי בי"ל שמשמש שופר לבית המלוכה הסעודי מופיע מאמר מתאריך 12 אוגוסט 2014 שעיקריו:

אם ישראל רוצה לעשות עסקה גדולה עם הערבים- עכשיו הוא הזמן.

התקפות חמאס, כחלק מ"צוק איתן", על ישראל מעזה מבוצעות בשליחות אירן ובסיוע האח"ס והפטרונות שלהם תורכיה וקטאר.

"הנתק היחסי של מדינות ערב (מצוק איתן) והרטוריקה האנטי חמסית במדיה בעולם הערבי ובמיוחד במצריים מצביעים על שינוי עמוק ביותר בתפיסת הסכסוך ברחבי העולם הערבי".

"מדינות ערב נמצאות עתה במצב הפוליטי הגרוע ביותר מזה זמן רב ובהתחשב בתהפוכות הפוליטיות הפנימיות שבהן, הן מוכנות עתה לחתום על עסקה מקיפה עם ישראל".

מדינות וגורמים בינלאומיים שהצהירו על תמיכה ביוזמה הסעודית: ארה"ב, האיחוד האירופי, הקוורטט, בריטניה, גרמניה, שווייץ, נורבגיה, דרום קוריאה, צרפת, רוסיה, שבדיה, פינלנד ויפן.

עיקרי המשמעויות הכלכליות

צוות כלכלנים חקר את ההשלכות הכלכליות של הסכם אזורי: הצוות בנה מודל כלכלי ל-10 שנים שתוצאותיו דרמטיות.

365 מיליארד ש"ח יתווספו לתקציב במצטבר ב-10 שנים

התוצר לנפש יגדל מ-\$37K ל-\$50K לנפש

אין דרך לפתור את בעיות העוני, החינוך, הדיור, הרווחה והבריאות, אלא בהסכם שלום.

סיכום

ישראל חייבת ליזום, לחדש המו"מ ולנסות עוד פעם להגיע לשלום, אנחנו חזקים מספיק ואסור לנו לפחד מכך, אין לנו הלוקסוס לוותר על השלום. רק שלום יציל אותנו מגורל רע ומהמשך האלימות והחרפתה. חייבים להיפרד מהפלסטינים על בסיס הפתרון של שתי מדינות במו"מ אזורי שמשולב במו"מ דו צדדי עם הפלסטינים וחייבים לתת למהלך הזה סיכוי.

היזמה הערבית בשילוב היזמה הישראלית היא הזדמנות שאסור להחמיץ.